

NÁHRADA ZA DUŠEVNÍ ÚTRAPY SPOJENÉ S USMRČENÍM BLÍZKÉ OSOBY, JEJÍ VÝŠE A DĚDĚNÍ

RICHARD W. FETTER

Náhrada za duševní útrapy spojené s usmrčením blízké osoby se podle zákona vyjadřuje a vyplácí v penězích. Ale má se valorizovat jako třeba nájemné, sociální dávky, minimální mzda, pouzrazové renty? Nejvyšší soud řešil pozoruhodný spor rodiny se zdravotnickým zařízením o odškodnění duševních útrap spojených s usmrčením blízké osoby a na jeho základě vydal jistou metodiku odškodňování, k níž si autor při vědomí, že judikatura Nejvyššího soudu, tedy jeho autoritativní výklad právních předpisů, samozřejmě musí být respektována, dovolí přičinit několik kritických poznámek a položit několik otázek, na které necht' si laskavý čtenář odpoví sám. *Autor článku si dovoluje předestlat, že jeho komentář k metodice Nejvyššího soudu k odškodňování duševních útrap, jakož i projednávaného případu, z něhož vzešla, může být hodnocen jako cynický, možná i velmi cynický, přinejmenším kontroverzní, zcela určitě nekorektní, ale o to snad srozumitelnější. Necht' mu to laskavý čtenář odpustí. Domnívá se totiž, že i morální ztráta by měla být kompenzována spíše morálními prostředky – omluvou, pokáním, spoluúčastí – upřímnou soustrastí, účinnou lítostí a čimkoliv dalším podobným, co si jen kdo dovede podle svého světonázoru, náтуры a životních zkušeností představit.*

Ještě než přiblížíme nosné téma tohoto příspěvku, a to problematiku odškodnění za duševní útrapy spojené s úmrtím blízké osoby, podívejme se na jiný, též vcelku pikantní případ odškodňování morální újmy týkající rozhádané rodiny, kdy pozůstalá manželka schválně nepozvala děti zesnulého manžela z předchozího vztahu na pohřeb.

NEÚČAST NA POHŘBU JAKO ÚJMA

Jeden muž spáchal sebevraždu, pozůstalá manželka mu vypravila pohřeb, avšak jeho dvě dospělé děti z předchozího vztahu o datu konání obřadu neinformovala, nesdělila jim ani datum rozptýlu, ačkoliv o to měly zájem. Je tedy zjevné, že mezi nimi nepanovaly dobré vztahy, protože jiné lidi, včetně svých vlastních příbuzných, pozvala. Nepřísluší nám nikoho soudit, nevíme, kdo a jak přispěl ke špatným vztahům, ale od pozůstalých dětí, hovořících o hlubokém citovém vztahu k otci, bych spíše očekával jejich tichou vzpomínku na otce a možná i zpytování svědomí, zda nemohly přispět k záchraně jeho života, přemýšlení o tom, co ho tak tránilo, že si jej vzal. Případně uspořádání rodinné trýzny, kde by si připomenuly otce s jeho na pohřeb nepozvanými příbuznými, samozřejmě tentokrát zase naopak bez jeho manželky. Věřící by se navíc mohli modlit za spásu duše zesnulého.

Ne tak však tyto děti, ty podaly proti vdově žalobu na ochranu osobnosti, v níž se domáhaly písemné omluvy a především náhrady nemajetkové újmy ve výši 50 000 Kč pro každého z nich. Soud prvního stupně jim vyhověl, když zjistil, že děti byly ochotny pohřeb zorganizovat a vdovy se tázaly, kdy pohřeb bude, a zajímaly

se o termín pohřbu i u pohřební služby. Vdova jim však požadované údaje nesdělila, termín dokonce tajila s tím, že pohřeb prohlásila za soukromý, čímž dětem současně znemožnila, aby si jeho datum samy zjistily. Vdova tak zasáhla podle soudu zásadním způsobem do osobnostních práv nejen dětí, ale i sourozenců zesnulého, přičemž jako akt zlovůle žalované manželky soud hodnotil především to, že pohřeb prohlásila za soukromý, čímž dětem a dalším příbuzným zemřelého znemožnila se pohřbu zúčastnit. Toto její jednání současně hodnotil jako výraz neúcty k zemřelému. *(Tento názor rozhodně nesdílím, považoval bych zřejmě konání žalované za výraz neúcty k jeho dětem a dalším příbuzným, ale nepřijde mi, že by tím urazila památku zesnulého.)*

Soud odvolací žalobě rovněž vyhověl, pouze nepovažoval za nutné, aby se žalovaná ještě navíc omluvila formou inzerátu v okresních novinách. Žalobci tedy byli ve sporu úspěšní, protože Nejvyšší soud ČR dovolání žalované rozsudkem spis. zn. 30 Cdo 2202/2017, ze dne 29. 11. 2017, zčásti zamítl a zčásti odmítl.

Z předcházející rozhodovací praxe vycházející ze zákonné úpravy ochrany osobnostních práv, již přinášel zrušený občanský zákoník, který pozbyl účinnosti dne 31. prosince 2013, poukázal NS ČR na rozsudek ze dne 31. ledna 2008, spis. zn. 30 Cdo 3361/2007. Soud v něm konstatoval, že přes smrt fyzické osoby pravidelně dále u osob jí nejbližších přetrvávají vytvořená a prožívaná rodinná pouta ve formě piety, resp. kultu, přičemž jejich význam pro prakticky každou pozůstalou fyzickou osobu je nepopíratelný. Proto necitlivý neoprávněný zásah proti této chráněné sféře fyzické osoby představovaný znemožněním realizace práva na pietu je zásahem do soukromí, který podle okolností může odůvodnit potřebu ochrany pozůstalé fyzické osoby.

ČLOVĚK JE OPRÁVNĚN ROZHODNOUT, JAKÝ MÁ MÍT POHŘEB

Podle § 81 nového občanského zákoníku (o. z.) je chráněna osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. § 114 o. z. pak zakotvuje, že člověk je oprávněn rozhodnout, jaký má mít pohřeb. Nezanechá-li o tom výslovně rozhodnutí, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, a není-li ho, děti zemřelého; není-li jich, pak rozhodnou rodiče, a není-li jich, sourozenci zemřelého; nežijí-li, pak rozhodnou jejich děti, a není-li ani jich, pak kterákoli z osob blízkých; není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž území člověk zemřel.

Zákon tedy svěřuje vůdčí úlohu manželovi zemřelého (v případě, že žije), který je tak v prvé řadě povolán rozhodnout v této záležitosti. NS však konstatoval, že nelze pomínout, že výkon tohoto práva se může dostat do případné kolize s právem na pietu např. ostatních osob. Proto je nezbytné i v těchto případech proporcionálně poměřovat tato práva s ohledem na okolnosti každého konkrétního případu. Ve vypjatých případech přitom jako zákonná pomůcka poslouží případně i aplikace § 8 o. z., podle něhož zneužití práva nepožívá právní ochrany. Takoveto zneužití práva může být spatřováno např. právě v tom, že by osoba oprávněná rozhodnout o pohřbu zemřelého člo-

věka objektivně neopodstatněně, resp. svévolně, znemožnila osobám oprávněně uplatňujícím své právo na pietu zúčastnit se pohřbu.

NS ČR proto případ uzavřel tak, že oprávnění osob nelze posuzovat jako absolutní právo umožňující jim bez objektivně seznatého důvodu vyloučit další osoby, jimž svědčí právo na pietu, z možnosti účastnit se pohřbu jim blízkého zemřelého člověka, vzdát mu tak úctu a současně mimo jiné i dát tak průchod svým legitimním citům ve vztahu k němu. Zabránění účasti na pohřbu takovýmto pozůstalým proto může být za určitých okolností konkrétního případu klasifikováno i jako zneužití práva.

Žalovanou vdovu tedy nepozvání dětí na pohřeb přišlo draho, musela jim zaplatit 100 000 Kč a nemalé soudní výlohy.

Jistě mnohého čtenáře napadnou stejné otázky jako autora tohoto článku: Opravdu se pozůstalých dětí tolik dotklo, že se nemohly účastnit pietního aktu organizovaného osobou, s níž se zjevně nemají rády? Vskutku je tak důležité být blízko rakve s mrtvým tělem nebo vidět rozptýl po žehu? A pokud přece, mohou to vynahradiť peníze? Není lepší vzdát hold člověku především za jeho života? Není na projevy úcty a lásky po smrti trochu pozdě?

A nyní již k dalšímu případu, sporu o odškodnění morální újmy, v němž šlo o podstatně vyšší částky.

ODŠKODNĚNÍ PŘI ÚMRTÍ NOVOROZENCE

Nejvyšší soud ČR se zabýval případem, kdy v důsledku ne zcela správného postupu zdravotnického personálu, tedy non lege artis, v porodnici zemřelo narozené dítě. Rodina požadovala odškodnění: jen matka 3 250 000 Kč, další příbuzní pak – otec 2 000 000 Kč, prarodiče 2 po 180 000 Kč, další 150 000 Kč, další 160 000 Kč.

Chápu, že smrt miminka je bolestná, ale nešlo o vraždu, nešlo o úmysl, nikdo z personálu nechtěl ani rodiče, ani děťátku ublížit. Matka si jistě k človíčkovi ve svém lůně vytvořila citový vztah, ale jak si mohli vytvořit citový vztah ostatní, když to miminko žilo jen několik minut a nikdy ho nepoznali? Prosím odlište situaci, kdyby děcko přežilo a bylo zdravotně postižené – pak by se odškodňovaly jeho fyzické útrapy bolestným, dále snížení jeho společenského uplatnění, resp. neuplatnění a nemožnost seberealizace v životě a další náklady, bylo by nutno zaplatit mu třeba domácí péči, ošetřovatele, potřebné zdravotní a jiné pomůcky, léky nehrazené ze všeobecného zdravotního pojištění, běžné náklady na živobytí. Pak ať částka roste pozásluze do miliónů korun!

Matka porodila zralý plod, porod byl ukončen vakuumextrakcí. Po porodu u dítěte rychle vyhasínala akce srdeční, resuscitace byla neúspěšná. Nemocnice uznala svá pochybení, omluvila se a k odškodnění, které by vyplatila pojišťovna, se stavěla kladně. Prostřednictvím pojišťovny bylo vyplaceno žalobkyni a) 750 000 Kč, žalobci b) 500 000 Kč, žalobcům c) a d) každému 70 000 Kč, žalobci e) 100 000 Kč a žalobkyni f) 90 000 Kč, částku 10 000 Kč mělo uhradit přímo zdravotnické zařízení. Soudy uznaly odškodnění vyplacené pojišťovnou za dostatečné.

Jenže rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19. 9. 2018, nemá význam jen pro řešení sporu mezi rodinou a porodnicí, neboť Nejvyšší soud se vyslovil k problematice odškodňování duševních útrap komplexněji, lze říci, že stanovil jistou metodiku.

Nejprve připomněl a vyložil právní úpravu. Právo na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je s účinností od 1. ledna 2014 upraveno v § 2959 o. z., který nově stanoví široké obecné pravidlo pro odčinění duševní újmy pozůstalých a nahrazuje předchozí systém odškodňování prostřednictvím zákonem stanovených paušálních částek. Jedná se o právo ryze osobního charakteru, které je svou povahou úzce spjato s osobou pozůstalého, neboť jeho cílem je přiměřeně vyvážit, popřípadě zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů. Újma, která se odčiňuje, spočívá především v psychických útrapách (smutku, žalu) způsobených vnímáním smrti blízkého člověka; odčinit je však třeba i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod.

PAUŠÁLNÍ SAZBA VÁZANÁ NA EKONOMICKÝ VÝVOJ SPOLEČNOSTI

Při určování náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by její výše měla odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti a slušnosti. Soud se při úvaze o výši náhrady nemůže opírat pouze o svou volnou úvahu. Je třeba najít určitá objektivní hlediska, jež mohou být východiskem pro stanovení náhrady. Takovým hlediskem může být zákonodárcem nastavená výše odškodnění stanovená v § 444 odst. 3 zrušeného občanského zákoníku, ve znění účinném od 1. května 2004 do 31. prosince 2013. Takže Nejvyšší soud si s poněkud neurčitou právní normou poradil návratem, aspoň pokud jde o její interpretaci a aplikaci, k předchozí právní úpravě. Podle ní náleželo za škodu usmrcením pozůstalým jednorázové odškodnění, a to

- a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč,
- b) každému dítěti 240 000 Kč,
- c) každému rodiči 240 000 Kč,
- d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,
- e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,
- f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

Není poněkud paradoxní, že cenu lidského života určuje počet rodinných příslušníků? A má vůbec život každého člověka stejnou cenu?

V zájmu zachování reálné hodnoty náhrad je však podle názoru NS třeba zohlednit i ekonomický vývoj společnosti. Nejvyšší soud považuje za účelné pro praxi (soudní i mimosoudní) pro zajištění automatické valorizace náhrad vázat jejich vyčíslení na ukazatel průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Za základní částku náhrady lze přitom považovat v případech nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné mzdy.

Takže duševní útrapy jsou ekonomická položka? Peníze jako tlumící prostředek na smutek a duševní újmu? Není lepším řešením spíše mnou již zmíněná omluva, pokání, citová a morální spoluúčast, upřímná soustrast?

Soud musí při úvaze o přiměřenosti navrhované satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasazené hodnoty osobnosti, k trvání i vlivu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod. Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality tak, že soud porovná částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relutární (rozumějte pod tímto právnickým výrazem latinského původu peněžní, resp. peněžité) náhrady, je zohlednění částek příznavných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií.

Je měřítkem utrpení a smutku hlasitost nářku? Jestliže se utrpení oceňuje penězi, nerozhoduje tak trochu o jeho míře schopnost advokáta a to, jak dokáže míru utrpení prezentovat on?

KRITÉRIA PRO STANOVENÍ VÝŠE ODŠKODNĚNÍ

Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být podle § 2957 o. z. určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala. Výčet okolností vyjmenovaných v § 2957 o. z., které představují obecné zásady pro stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu (jde o okolnosti zvláštního zřetele hodné, které se mohou vyskytnout i při usmrcení či závažném ublížení na zdraví), je pouze demonstrativní, a je tedy třeba zohlednit i další okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. § 2959 o. z. je právní normou, která přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy z předem neomezeného okruhu okolností. Úvahu odvolacího soudu ohledně výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by v rámci dovolacího řízení bylo možno revidovat, jen pokud by byla zjevně nepřiměřená.

Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita a kvalita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případné poskytnutí jiné satisfakce, dodává NS. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především postoj škůdce ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce. Ty coby kritérium stanovení náhrady nemajetkové újmy je nezbytné vnímat toliko jako výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona. Kritérium zkoumání majetkových poměrů škůdce nesmí být chápáno tak, že je přímá úměrnost mezi rozsahem majetku škůdce a výší náhrady. Majetkové poměry škůdce tedy zásadně nehrají roli pro od-

stupňování výše náhrady; jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek.

Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku spis zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19. 9. 2018, dodal, že má-li mít orientační určení výše náhrad způsobilost sjednotit soudní praxi, měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků.

DĚDĚNÍ ODŠKODNĚHO ANEB JSOU DUŠEVNÍ ÚTRAPY PŘENOSNÉ?

I podle stávající, nové právní úpravy je právo na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké úzce spjaté s osobou věřitele, které zásadně podle § 2009 odst. 2 o. z. zaniká jeho smrtí, jenomže nynější úprava již neobsahuje dovětek, že smrtí zanikají práva na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, jak výslovně stanovil § 579 odst. 2 zrušeného občanského zákoníku – zákon může stanovit výjimky, kdy uvedený následek nenastane a předmětné právo bude na právní nástupce věřitele přecházet. Takovou výjimku zakládá § 1475 odst. 2 o. z., v němž je nově pozůstalost vymezena tak, že tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Podle § 1475 odst. 2 o. z. spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti například i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována (tak rozhodl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 27. 4. 2017, spis. zn. 25 Cdo 3556/2016, o dědění nároků na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění).

Uplatnil-li tedy poškozený za svého života u soudu nárok na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením svého syna, jako tomu bylo v případě projednávaném Nejvyšším soudem pod spis. zn. 25 Cdo 293/2018, tvoří takto uplatněné právo po jeho smrti součást pozůstalosti a tedy i předmět dědění, a přechází na jeho dědice bez ohledu na to, zda oni sami jako osoby blízké usmrcenému měli či uplatnili nárok na jednorázovou náhradu.

V Nejvyšším soudem projednávaném případě – s všeobecným (judikaturním) významem – šlo o to, že otec syna, který zemřel při dopravní autonehodě, se domáhal zaplacení částky 950 000 Kč na náhradě nemajetkové újmy způsobené usmrcením syna. Jenže než si peníze stihl vysoudit, zemřel. Hrál se pak o to, zda se těchto peněz mohou domáhat dědici zesnulého otce, zda mohou pokračovat v jím zahájeném řízení, anebo ne. Soud prvního stupně i soud odvolací jejich požadavek zamítly s tím, že právo na náhradu újmy na přirozených právech člověka je právem osobnostním, které se váže výlučně na osobu poškozeného. Pokud se toto právo rozhodl uplatnit pouze zesnulý otec a neuplatnili je matka a bratr zemřelého při autonehodě, pak jde o právo, které smrtí otce zaniklo a na jeho právní nástupce (dědice) nepřešlo. Odvolací soud připomenul, že oba dědicové – bratr a matka zemřelého při autonehodě – jsou samostatně aktivně legitimováni k podání žaloby na náhradu nemajetkové újmy z té-

hož důvodu jako zesnulý otec, nemohou však vstoupit do jím zahájeného řízení a vystupovat v něm jako jeho právní nástupci. Ale už jsme prozradili, že NS ČR měl jiný názor, že jim právo na dědictví odškodnění, které mělo náležet jen otci, přiznal, a tak zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně i odvolacího stupně.

Nejvyšší soud ČR se vypořádal i s námitkou, resp. protiargumentem, že sami dědici i přes příbuzenský poměr svůj možný nárok na odčinění duševních útrap neuplatnili. Je podle něj věcí každého poškozeného, konstatoval, zda nárok na náhradu újmy uplatní u soudu, případně v jakém rozsahu. Nevyužije-li tohoto oprávnění, nevyplývá z žádného ustanovení zákona, že by tím bylo limitováno jeho právo nabýt děděním nároky, které na něj přešly ze zůstavitele, byť by šlo o nároky stejné povahy a vyvolané toutéž škodní událostí.

Zajímavé by tedy bylo v tomto kontextu stanovisko soudu v případě, že by svůj nárok na odčinění duševních útrap způsobených smrtí člena rodiny, uplatnili jak dědici, tak zůstavitel. Měli by dědici být odškodněni za duševní útrapy dvakrát?

Položili jsme v tomto článku hodně otázek, možná je můžeme shrnout do jediné závěrečné: Nepřeháná se to někdy poněkud s osobnostními právy, jejich ochranou a náhradou za jejich porušení v penězích – opravdu je vše nutno v životě lidském, ba i po jeho konci, smrti, poměřovat penězi? ■

Autor článku je právník zabývající se pracovním a občanským právem.

MÝTY O SENIORECH

Česká společnost nahlíží na seniory prostřednictvím mýtů. Často je vidí jako skupinu lidí, kteří nejsou dostatečně aktivní, nejdou s dobou plnou pro ně nepochopitelných technologií a nemají již pracovní ani společenské uplatnění. Řada takových mýtů a předsudků ale často neplatí.

Senioři nejsou aktivní: Škatulkování seniorů do jedné nemohoucí skupiny je nejčastějším předsudkem ve společnosti. Přitom v seniorském věku začíná sice zasloužený odpočinek od práce, který ale nesouvisí s ukončením dalších aktivit. Naopak. Dnešní čeští senioři se již dávno přiblížili západu a možnost, jak aktivně trávit volný čas, je celá řada. Rádi se vzdělávají, jsou politicky aktivní a zajímají se o věci veřejné, sportují, věnují se nejrůznějším koníčkům a velmi rádi také cestují. Řada cestovních kanceláří potvrzuje, že jejich klientela se v této věkové kategorii rok od roku rozšiřuje a aktuálně tvoří přibližně čtvrtinu jejich zákazníků.

Senioři už se nechtějí učit nic nového: Další omyl. Řada lidí s nástupem do penze začíná novou etapu života, kdy mají konečně čas na své vzdělávání. Univerzity třetího věku v České republice navštěvuje 35 000 seniorů a tuto formu studia najdeme téměř na všech vysokých školách. A nejen to – mnoho lidí se v „důchodu“ intenzivně věnuje svým zálibám a koníčkům a v oborech svého zájmu se vzdělávají: navštěvují jazykové kurzy, školy fotografie, kurzy tradičních řemesel, kvůli komunikaci s vnoučaty si doplňují IT dovednosti, nebo se začnou učit hrát na nějaký hudební nástroj.

Zdroj: Profesia.cz

